

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОСТОРУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто педагогічні умови, які сприятимуть успішній професійній адаптації майбутніх учителів до простору загальноосвітнього середовища.

Ключові слова: професійна адаптація, майбутній вчитель, педагогічна умова.

Сьогодні процеси професійної адаптації є об'єктом дослідження педагогіки, психології як у нашій країні так і закордоном. Особливо цікавою темою для дослідження є адаптація майбутнього вчителя. У порівнянні з іншими видами адаптації професійна адаптація майбутнього вчителя характеризується рядом специфічних особливостей, що зумовлені специфікою педагогічної діяльності. Формування особистості майбутнього педагога - складний, цілісний процес, який обумовлюється поєднанням ряду педагогічних, психологічних, соціальних чинників, що потребують теоретичного осмислення, емпіричного вивчення. Фахове, становлення учителя - довготривалий процес, який починається від обрання професії до перших років самостійної роботи у школі. Проблема професійної адаптації набуває першорядного значення в групі проблем успішної професіоналізації майбутнього вчителя.

Одним із центральних положень, визначених у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті (проект), є створення умов для підготовки вчителів, здатних практично втілювати нові прогресивні методики й технології навчання, інтегруючи всі етапи навчально-виховного процесу з кращими здобутками світової культури.

Нами було проведено опитування на 4 курсі ОНУ ім. І.І. Мечникова (факультет РГФ), метою якого було визначити рівень адаптованості майбутнього вчителя до простору загальноосвітнього середовища. Як показало дослідження, проходження першої педагогічної практики бажають іти працювати до школи лише 35,29 % студентів, 5,88 % - не підуть працювати до школи, 58,82 % опитаних ще не визначилися з відповіддю. Так, перша педагогічна практика змінила уявлення про професію вчитель у 58,82 % респондентів, не змінила – у 41,18 % опитаних, 64,18% респондентів зазначили, що педагогічна практика виправдала їх надії та мрії, 35,29 % відповіли, що практика не виправдала їхніх надій та мрій.

Все це вказує на недостатню адаптованість студентів до простору загальноосвітнього середовища та до обраного фаху.

Мета статті - визначити педагогічні умови, що сприятимуть успішній адаптації до простору загальноосвітнього середовища.

Професійна діяльність учителя, проблеми адаптації майбутнього учителя як предмет досліджень викликають широкий інтерес багатьох педагогів та психологів. Багато інтересу в цьому плані становлять роботи Т.В. Шадріної, Т.Н. Вершиніної, А.І. Ходакова, Б.Г. Ананьєва, М.В. Кузьміна, Н.О. Чайкіної. У працях ряду науковців розглядаються проблеми готовності випускників педагогічного ВНЗ до педагогічної діяльності (В.М. Тимошенко, І. Я. Глазкова, Л.В. Бродська, А.М. Старєва, Д.М. Дубравська та інші). Роботи ряду науковців (О.Г. Мороз, С.В. Овдей, М.І. Педаєс, В.А. Семиченко, В.О. Сластьонін, Л.С. Шубіна і ін.) присвячені адаптації випускників педагогічних ВНЗ до умов роботи в школі. Педагогічні умови професійної адаптації до обраного фаху були предметом дослідження багатьох науковців (І.І. Бойко, І.І. Бондаренко, В.М. Павлушенко, Г.І. Васильєв, С.М. Хатунцева, Я.В. Абсалямова, Я.В. Булахова, Є.М. Подтергера, Т. А. Кухарчук та ін.)

Проблема професійної адаптації стала об'єктом підвищеної уваги вчених у 60-70 роки XX століття. Це було пов'язано з наступними умовами: вдосконаленням виробництва, виникненням нових професій.

За даними О.Г. Мороза методологічний підхід до вивчення проблеми професійної адаптації молодих учителів розробив В.О. Сластьонін, який уперше в історії педагогіки визначив напрям та тенденції розвитку цієї проблеми [4, 13].

За даними нашого дослідження тільки 47,06 % респондентів розуміють поняття "адаптація до простору загальноосвітнього середовища". Студенти визначали поняття адаптації наступним чином: "Адаптація – звання до шкільного середовища"; "Адаптація – звання до нової ролі у колективі"; "Адаптація – вміння адаптуватись до навчального процесу та учнів"; "Адаптація – звання до нового середовища "; "адаптація – звання до загальноосвітнього закладу, прийняття його правил, традицій, розкладу"; "Адаптація – звання до класу, до нових учнів, до рівня їхніх знань, до часу уроків"; "Адаптація – звання до дітей, до середовища, до своїх обов'язків".

Важливим компонентом готовності до практичної діяльності є уявлення про терміни адаптації до професійної діяльності та саму сутність адаптаційного процесу. Студенти зазвичай уявляють адаптацію переважно в аспекті набуття досвіду, оволодіння методикою роботи і звання до умов праці.

Довідкова література розглядає умову наступним чином: 1) як фактор методології, який визначає (умова необхідна) чи робить можливим (умова достатня) виникнення певного стану речей (випадки, явища, стосунки, характеристики і т.п.), а також фактор, який збільшує його ймовірність (умова сприяюча). [8,1397]; 2) – як обставину, від якої що-небудь залежить [5,771].

Ми вважаємо можливим стверджувати, що процес професійної адаптації розпочинається ще під час отримання фахової освіти, і закінчується в період становлення суто професійної діяльності.

Науковці (О.М. Пехота, Т.А. Кухарчук, Є.М. Подтергера, Я.В. Булахової) при розгляді педагогічних умов дійшли наступних висновків.

Так, О. М. Пехота розглядає педагогічні умови – як категорію, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [6].

На думку Т.А. Кухарчук важливою умовою успішної роботи випускника ВНЗ педагогічного профілю є його

адаптація (соціальна, соціально-психологічна та професійна) до умов шкільного середовища. Організаційно-педагогічні умови адаптації Т.А. Кухарчук тлумачить як комплекс адміністративних заходів та педагогічних обставин, без яких такий процес неможливий. Серед організаційно-педагогічних умов науковець визначає: спрямування педагогічної діяльності молодих вчителів на усвідомлення цілей адаптації; функціональне педагогічне управління адаптацією молодих вчителів; особистісно-орієнтований підхід до організації процесу адаптації; системність в організації професійної адаптації вчителів [3].

Є.М. Подтергерта розглядає організаційно-педагогічні умови як взаємопов'язані обставини і/або способи упорядкування і тривалої підтримки педагогічного процесу, що утворюють певну систему, а зв'язки між ними проявляються у взаємозумовленості та взаємній впливовості педагогічних явищ, що виникають унаслідок запровадження цих умов і детермінують підвищення результативності процесу [7].

За Я.В. Булаховою змістовні умови характеризуються раціональним і науково обґрунтованим відбором навчальної інформації, її структуризацією, розробкою, впровадженням і коректуванням навчальних курсів. А процесуальні умови спрямовані на визначення логіки вивчення окремих курсів, вибір методів, форм, засобів вивчення іноземної мови, які стають оптимальними згідно зі змістом курсу [1].

Отже, умови (педагогічні, організаційно-педагогічні, змістові) забезпечують виконання державного стандарту з освітньої діяльності.

Ми розуміємо педагогічні умови, як сукупність обставин, які сприяють успішній адаптації майбутніх учителів до простору загальноосвітнього середовища.

Для успішної первинної адаптації майбутнього вчителя до простору загальноосвітнього середовища та до обраного фаху ми пропонуємо наступні умови.

1. *Стимулювання мотивації майбутніх учителів до педагогічної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі.* Дану умову ми вбачаємо втілювати через курс педагогіки, психології, МВІМ (методики викладання іноземної мови), основи педагогічної майстерності. Також ми вбачаємо доцільним створення позитивної Я-концепції студента-майбутнього вчителя.

2. *Стимулювання майбутніх учителів до рефлексії своїх професійних дій.* Дану умову можна реалізувати через розвиток образу "Я-педагог" (образ "Я" у педагогічній професії.)

На нашу думку, необхідно створити клуб "Майбутній учитель ХХІ століття" в якому б обговорювалися питання:

- Що спонукало мене до педагогічної професії;
- Як я бачу своє покликання;
- Яким має бути сучасний учитель.

Також втілення даної умови вбачається у інтерактивних методах-ділові ігри, брейн-ринги, мозковий штурм; та дискусій на тему "Я у педагогічній професії", "Мій погляд у майбутнє". Паралельно студенти створюватимуть проекти:

- Створення власної навчальної програми з курсу педагогіки, МВІМ на підставі того, чого навчилися студенти під час фахової підготовки;

- Захист проектів та їх обговорення.

3. *Поетапна професіоналізація теоретичної і практичної підготовки студентів-майбутніх учителів.* Реалізацію даної умови ми вбачаємо під час навчання дисциплін педагогіка, психологія, валеологія, основи педагогічної майстерності, МВІМ, а також в участі студентів у семінарах, конференціях, круглих столах, виступи на практичних заняттях, зустрічі з корифеями педагогічної думки.

Також дана умова буде втілюватися через педагогічну практику: практика у літньому таборі (після III курсу), місяць педагогічної практики у загальноосвітньому навчальному закладі (II семестр IV курсу). Спеціалісти (V курс) педагогічна практика у загальноосвітньому навчальному закладі. Магістри педагогічна практика у ВНЗ.

4. *Набуття майбутніми вчителями особистісного досвіду у професійній діяльності відповідно до вимог загальноосвітнього середовища (один рік роботи вчителем).* Дану умову можна реалізувати через :

- участь у виставах, конкурсах фахової майстерності
- участь у професійних тренінгах-семінарах
- виступи на педагогічній радах
- відвідування "Школи молодого учителя" (учителя-початківця)
- індивідуальний та диференційний підхід до вчителя-початківця з боку вчителя-наставника, вчителя-методиста та адміністрації школи.

Висновок. Стаття присвячена педагогічним умовам, що сприятимуть успішній адаптації майбутніх учителів до простору загальноосвітнього середовища. Серед умов визначено: стимулювання мотивації майбутніх учителів до професійної педагогічної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі; стимулювання майбутніх учителів до рефлексії своїх професійних дій; поетапна професіоналізація теоретичної і практичної підготовки студентів-майбутніх учителів; набуття майбутніми вчителями особистісного досвіду у професійній діяльності відповідно до вимог загальноосвітнього середовища (один рік роботи вчителем).

Подальшого вивчення потребує проблема вивчення і визначення рівнів адаптованості майбутніх учителів до загальноосвітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булахова Я.В. Педагогічні умови навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів засобами мультимедійних програм: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"/ Я.В. Булахова. – Луганськ, 2007. – 20 с.

2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття") / [Електронний ресурс] – Режим доступу до

документу-<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=896-93-%EF>

3. *Кухарчук Т.А.* Організаційно-педагогічні умови адаптації молодих вчителів природничих дисциплін до роботи в школі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Т.А. Кухарчук. – Т., 2008. – 20 с.
4. *Мороз А.Г.* Профессиональная адаптация выпускников педагогического ВУЗа: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / А. Г. Мороз. – К., 1983. – 459 с.
5. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка. Около 57 000 слов. Изд. 9-е испр. и доп. / [авт.-сост. д-р филолог. наук проф. Н.Ю. Шведова]. – М.: "Сов. энциклопедия", 1972. – 846 с.
6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / [авт.-упор. О. М. Пехота]. – К.: В-во А.С.К., 2003.- 240 с.
7. *Подтергера Є.М.* Організаційно-педагогічні умови військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Є.М. Подтергера. – О., 2007. – 21 с.
8. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / [авт.-сост. чл. кор. НАНУ М.Попович]. – 2-ге вид. доп. – Київ: ПВП Всеунивито, 2001; Львів: ЛДКФ Атлас, 2001. – VII +1575 с.

Подано до редакції 27.06.11
